GSO S2 01

সমাজতাত্ত্বিক তত্ত্ব

দ্বিতীয় ষাণ্মাসিক

সমাজতত্ত্ব

খণ্ড ঃ ১

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

বিষয় বিশেষজ্ঞ মণ্ডলী

অধ্যাপক জ্যোতি প্রসাদ শইকীয়া, ডিব্রুগড় বিশ্ববিদ্যালয়
ড° নির্মালী গোস্বামী, তেজপুৰ কেন্দ্রীয় বিশ্ববিদ্যালয়

সমন্বয়ৰক্ষী ঃ ডোলা বৰকটকী, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রস্তুতি গোটৰ সদস্য

অধ্যায়	*অৰিহণা যোগাইছে*	*ভাষান্তৰকাৰী*
১ আৰু ২	মণ্টু কুমাৰ দৈমাৰী, ভাৰতীয় প্রযুক্তিবিদ্যা প্রতিষ্ঠান, বোম্বে	নিলীমা হাজাৰী (অধ্যায় ১) চেলিম শইকীয়া (অধ্যায় ২)
৩ আৰু ৪	মৃদুস্মিতা কাশ্যপ, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়	ইদন চুলতানা আহমেদ, স্বতন্ত্রতৰীয় লিখক
৫	ড° চন্দনা শর্মা, কটন বিশ্ববিদ্যালয়	ময়ূৰী ভাগৰতী, নেৰিম
৬	ড° চন্দনা শর্মা, কটন বিশ্ববিদ্যালয় গার্গী গায়ন, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়	ৰজত দত্ত, গীতাঞ্জলি মেধি কৃঃ সঃ ৰাঃ মুঃ বিশ্ববিদ্যালয়
৭	গার্গী গায়ন, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়	গীতাঞ্জলি মেধি কৃঃ সঃ ৰাঃ মুঃ বিশ্ববিদ্যালয়
৮	মণ্টু কুমাৰ দৈমাৰী, ভাৰতীয় প্রযুক্তিবিদ্যা প্রতিষ্ঠান, বোম্বে	গীতাঞ্জলি মেধি কৃঃ সঃ ৰাঃ মুঃ বিশ্ববিদ্যালয়

সম্পাদনা ঃ

মূল ইংৰাজী সম্পাদনা ঃ অধ্যাপক জ্যোতি প্রসাদ শইকীয়া, ডিব্রুগড় বিশ্ববিদ্যালয়
অসমীয়া ভাষা সম্পাদনা ঃ ড° স্বপ্না স্মৃতি মহন্ত, কে. চি. দাস কমার্চ কলেজ, গুৱাহাটী
গাঁথনিক সম্পাদনা ঃ ড° ডোলা বৰকটকী, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়
গার্গী গায়ন, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রথম প্রকাশ ঃ ডিচেম্বৰ, ২০১৭

This Self Learning Material (SLM) of the Krishna Kanta Handiqui State University is made available under a Creative Commons Attribution-Non Commercial-ShareAlike4.0 License (International): http.//creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0.

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ হৈ পঞ্জীয়কৰ দ্বাৰা মুদ্রিত আৰু প্রকাশিত।

মুখ্য কার্যালয় ঃ পাটগাঁও, ৰাণী গেট, গুৱাহাটী-৭৮১ ০১৭; Web : www.kkhsou.in
উপ-মুখ্য কার্যালয় ঃ হাউচ্‌ফেড কমপ্লেক্স, দিচপুৰ, গুৱাহাটী-৭৮১ ০০৬

এই শিক্ষণ সামগ্রী প্রস্তুতিৰ বাবে আর্থিক অনুদান আগবঢ়োৱা
দূৰ শিক্ষা ব্যুৰো, বিশ্ববিদ্যালয় অনুদান আয়োগৰ ওচৰত বিশ্ববিদ্যালয় কৃতজ্ঞ।

বিষয়সূচী

পৃষ্ঠা নং

অধ্যায় ১ ঃ **সমাজতত্ত্ব আৰু সমাজতাত্ত্বিক চিন্তাধাৰাৰ উত্থান ঃ বৌদ্ধিক শক্তিসমূহ**

প্ৰবুদ্ধি, প্ৰত্যক্ষবাদ, সমাজতত্ত্বৰ দুটা ভিন্ন ধাৰাৰ বিকাশ ৭ - ২৮

সমাজতত্ত্ব আৰু সমাজতাত্ত্বিক চিন্তাধাৰাৰ উত্থান; প্ৰবুদ্ধি ঃ বৈজ্ঞানিক বিপ্লৱ আৰু প্ৰবুদ্ধি, প্ৰবুদ্ধিৰ যুগ, প্ৰবুদ্ধিৰ প্ৰতি ৰক্ষণশীল প্ৰতিক্ৰিয়া; প্ৰত্যক্ষবাদ ঃ তিনি তৰপীয়া নীতি; সমাজতত্ত্বৰ দুটা ভিন্ন ধাৰাৰ বিকাশ ঃ সংৰচনাত্মক প্ৰকাৰ্য্যবাদ, সংঘাত দৃষ্টিভঙ্গী

অধ্যায় ২ ঃ **সমাজতত্ত্বৰ উত্থানৰ আঁৰত ক্ৰিয়াশীল সামাজিক শক্তিসমূহ** ২৯ - ৪৯

ফৰাছী বিপ্লৱ ঃ বিপ্লৱৰ কাৰণসমূহ, এষ্টেট জেনেৰেল/সাধাৰণ সভা আৰু জাতীয় সভাৰ উত্থান (১৭৮৯-১৭৯১), বেষ্টাইল আক্ৰমণ, সামন্তবাদৰ আৱসান, ব্যক্তি আৰু নাগৰিকৰ ঘোষণা-পত্ৰ, সংবিধান ৰচনা, চুবুৰীয়া দেশসমূহৰ সৈতে যুদ্ধ, জাতীয় অভিৱৰ্তন (১৭৯২-১৭৯৫), ডাইৰেক্ট'ৰী (১৭৯৫-১৭৯৯); ঔদ্যোগিক বিপ্লৱ ঃ উদ্ভাৱনসমূহ, পৰিবহন আৰু যোগাযোগ, কৃষি বিপ্লৱ আৰু ঔদ্যোগিক বিপ্লৱ, পাৰিবেষ্টনী (Enslosure) আন্দোলন, কল-কাৰখানা ব্যৱস্থা, শোষণ, নগৰ আৰু বস্তি অঞ্চল বৃদ্ধি

অধ্যায় ৩ ঃ **অগাষ্ট ক'ট (AUGUSTE COMTE)** ৫০ - ৬১

অগাষ্ট ক'ট ঃ সমাজতত্ত্বৰ প্ৰতিষ্ঠাপক; ক'টৰ সমাজতাত্ত্বিক দৃষ্টিভঙ্গী ঃ প্ৰত্যক্ষবাদ, ত্ৰিস্তৰীয় বিধান; সামাজিক শৃঙ্খলা আৰু বিকাশ; সমাজ অধ্যয়নৰ পদ্ধতি; শ্ৰেণী, লিঙ্গ আৰু প্ৰজাতি; সামৰণি

অধ্যায় ৪ ঃ **হাৰ্বাৰ্ট স্পেনচাৰ (HERBERT SPENCER)** ৬২ - ৭১

হাৰ্বাৰ্ট স্পেনচাৰ ঃ বৌদ্ধিক দিশৰ তুলনা; বিৱৰ্তনবাদ ঃ সমাজৰ প্ৰকাৰ; স্পেনচাৰৰ দৃষ্টিত সমাজতত্ত্ব; সামাজিক অঙ্গীবাদ বা সামাজিক জৈৱ মতবাদ; প্ৰকাৰ্য্যবাদ

অধ্যায় ৫ ঃ **ইমাইল দুৰখেইম-১** ৭২ - ৮৪

সমাজতত্ত্ব সম্পৰ্কে মতামত আৰু ইয়াৰ বিচাৰ পদ্ধতি; সামাজিক তথ্য ঃ সংজ্ঞা ঃ বৈশিষ্ট্য, সামাজিক তথ্য নিৰীক্ষণৰ নীতি, সামাজিক তথ্য বৰ্ণনাৰ নীতি, সামাজিক তথ্যৰ সমাজতাত্ত্বিক বৰ্ণনাৰ পৰীক্ষা, প্ৰকাৰ; শ্ৰমৰ বিভাজন; সামাজিক সংহতি ঃ যান্ত্ৰিক সংহতি, জৈৱিক সংহতি; দুৰখেইমৰ অৱদানৰ সমালোচনা

অধ্যায় ৬ ঃ **দুৰখেইম ঃ আত্মহত্যা আৰু শিক্ষা** ৮৫ - ৯৭

ইমাইল দুৰখেইম আৰু আত্মহত্যা ঃ আত্মহত্যাৰ প্ৰকাৰ; ইমাইল দুৰখেইমৰ শিক্ষা সম্পৰ্কীয় মত ঃ শিক্ষা আৰু সামাজিকীকৰণ, সামাজিক সংহতি আৰু নৈতিক শিক্ষা, নৈতিক শিক্ষাৰ প্ৰশিক্ষণ স্তৰ

অধ্যায় ৭ ঃ **কার্ল মার্ক্স ঃ হেগেল, এঙ্গেলছ্ আৰু দ্বন্দ্বমূলক বস্তুবাদৰ সৈতে মার্ক্সৰ সম্বন্ধ** ৯৮ - ১০৮

কার্ল মার্ক্সৰ বৌদ্ধিক উৎস ঃ কার্লমার্ক্স আৰু ফ্ৰেডৰিক এঙ্গেলছ্; দ্বন্দ্বমূলক বস্তুবাদ ঃ সামাজিক শ্ৰেণী, পুঁজিবাদী সমাজত শ্ৰেণীসংঘাত; সমালোচনা

অধ্যায় ৮ ঃ **কার্ল মার্ক্স ঃ ৰাহি মূল্যতত্ত্ব** ১০৯ - ১১৬

ব্যৱহার্য্য মূল্য আৰু বিনিময় মূল্য; মূল্যৰ শ্ৰমতত্ত্ব; ৰাহি মূল্যতত্ত্ব ঃ সর্বোচ্চ আৰু তুলনামূলক ৰাহি মূল্য

পাঠ্যবিষয়ৰ পৰিচয়

আমি সকলোৱে এইটো জানো যে তত্ত্ব যিকোনো বিষয়ৰে আটাইতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ উপাদান। তত্ত্বৰ এই গুৰুত্বৰ কথা মনত ৰাখি 'সমাজতাত্ত্বিক তত্ত্ব' বিষয়ৰ এই বিশেষ পাঠ্যবিষয়ত সমাজতত্ত্বৰ কিছুমান প্ৰাথমিক তত্ত্বৰ আলোচনা কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে। **প্ৰথম অধ্যায়**টোত সমাজতত্ত্বৰ উদ্ভৱৰ আঁৰত ক্ৰিয়াশীল বৌদ্ধিক কাৰক বা শক্তিসমূহৰ আলোচনা আগবঢ়োৱা হৈছে। **দ্বিতীয় অধ্যায়**ত উদ্যোগ বিপ্লৱ আৰু ফৰাচী বিপ্লৱৰ নিচিনা কাৰকসমূহৰ অৱদানৰ কথা আলোচিত হৈছে যিয়ে সমাজতত্ত্বক এটা বিদ্যায়তনিক বিষয় হিচাপে গঢ় দিয়াত সহায় কৰিছে। **তৃতীয় অধ্যায়**টোত সমাজতত্ত্বলৈ অগাষ্ট কট'ৰ অৰিহণাৰ বিষয়ে আলোচনা সন্নিৰিষ্ট হৈছে। **চতুৰ্থ অধ্যয়**ত হাৰ্বাৰ্ট স্পেনচাৰৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ ধাৰণাসমূহ, চিন্তা-চৰ্চা আৰু যুক্তিনিষ্ঠ মতামতসমূহ আলোচনা কৰা হৈছে। **পঞ্চম অধ্যায়**টোত ইমাইল দুৰখেইমৰ কেইটামান গুৰুত্বপূৰ্ণ ধাৰণ আৰু তত্ত্বসমূহ, যেনে— সামাজিক তথ্য, শ্ৰমৰ বিভাজন আৰু সামাজিক সংহতিৰ আলোচনা কৰা হৈছে। **ষষ্ঠ অধ্যায়**ত পুনৰ ইমাইল দুৰখেইমৰ প্ৰসঙ্গ অনা হৈছে য'ত তেওঁৰ দৃষ্টিভঙ্গী আৰু যুক্তিৰ মাজেদি আত্মহত্যা আৰু শিক্ষাৰ বিষয়ে ব্যাখ্যা আগবঢ়োৱা হৈছে। **সপ্তম অধ্যায়**ত শ্ৰেণী আৰু শ্ৰেণী সংঘাত বিষয়ক মাৰ্ক্সৰ ধাৰণা আলোচনা কৰা হৈছে। ইয়াৰ পিছৰ **অষ্টম অধ্যায়**ত কাৰ্লমাৰ্ক্সৰ ৰাহি মূল্যতত্ত্বৰ কথা আলোচনা কৰা হৈছে। **নৱম অধ্যায়**ত কাৰ্লমাৰ্ক্সৰ অন্য এটা তত্ত্ব বিচ্ছিনতাৰ আলোচনা আগবঢ়োৱা হৈছে। **দশম অধ্যায়**টোৱে জ'জ চিমেলৰ ধাৰণাসমূহ আলোচনা কৰা হৈছে। **একাদশ অধ্যায়**ত মেক্স ৱেবাৰৰ এটা অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ অৱদান-সামাজিক ক্ৰিয়াৰ ব্যাখ্যা আগবঢ়োৱা হৈছে। **দ্বাদশ অধ্যায়**ত মেক্স ৱেবাৰৰ অন্যান্য কেইটামান গুৰুত্বপূৰ্ণ ধাৰণা যেনে— আদৰ্শ নমুনা, কৰ্তৃত্ব আৰু আমোলতন্ত্ৰৰ আলোচনা আগবঢ়োৱা হৈছে। **ত্ৰয়োদশ অধ্যায়**ত শিক্ষাৰ্থীক ধৰ্ম আৰু পুঁজিবাদৰ মাজত থকা সম্বন্ধটোৰ আলোচনা আগবঢ়োৱা হৈছে। **চতুৰ্দশ** অৰ্থাৎ **অন্তিম অধ্যায়**টোত ভিলফ্ৰেডচ পেৰেড'ৱে আগবঢ়োৱা ধাৰণাসমূহ আলোচনা কৰা হৈছে।

খণ্ড পৰিচয়

এই পাঠ্যবিষয়টি দুটা খণ্ডত বিভক্ত কৰা হৈছে।

এই পাঠ্যবিষয়ৰ প্ৰথম খণ্ডটিত আঠটা অধ্যায় আছে। প্ৰথম অধ্যায়টোত সমাজতত্ত্বৰ উদ্ভৱৰ আঁৰত ক্ৰিয়াশীল বৌদ্ধিক কাৰক বা শক্তিসমূহৰ আলোচনা আগবঢ়োৱা হৈছে। দ্বিতীয় অধ্যায়ত উদ্যোগ বিপ্লৱ আৰু ফৰাচী বিপ্লৱৰ নিচিনা কাৰকসমূহৰ অৱদানৰ কথা আলোচিত হৈছে যিয়ে সমাজতত্ত্বক এটা বিদ্যায়তনিক বিষয় হিচাপে গঢ় দিয়াত সহায় কৰিছে। তৃতীয় অধ্যায়টোত সমাজতত্ত্বলৈ অগাষ্ট কট'ৰ অৰিহণাৰ বিষয়ে আলোচনা সন্নিৱিষ্ট হৈছে। চতুৰ্থ অধ্যয়ত হাৰ্বাৰ্ট স্পেনচাৰৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ ধাৰণাসমূহ, চিন্তা-চৰ্চা আৰু যুক্তিনিষ্ঠ মতামতসমূহ আলোচনা কৰা হৈছে। পঞ্চম অধ্যায়টোত ইমাইল দুৰখেইমৰ কেইটামান গুৰুত্বপূৰ্ণ ধাৰণ আৰু তত্ত্বসমূহ, যেনে— সামাজিক তথ্য, শ্ৰমৰ বিভাজন আৰু সামাজিক সংহতিৰ আলোচনা কৰা হৈছে।ষষ্ঠ অধ্যায়ত পুনৰ ইমাইল দুৰখেইমৰ প্ৰসঙ্গ অনা হৈছে য'ত তেওঁৰ দৃষ্টিভঙ্গী আৰু যুক্তিৰ মাজেদি আত্মহত্যা আৰু শিক্ষাৰ বিষয়ে ব্যাখ্যা আগবঢ়োৱা হৈছে। সপ্তম অধ্যায়ত শ্ৰেণী আৰু শ্ৰেণী সংঘাত বিষয়ক মাৰ্ক্সৰ ধাৰণা আলোচনা কৰা হৈছে। ইয়াৰ পিছৰ অষ্টম অধ্যায়ত কাৰ্ল মাৰ্ক্সৰ ৰাহি মূল্য তত্ত্বৰ কথা আলোচনা কৰা হৈছে।

অধ্যায়বোৰ পঢ়ি গৈ থাকোঁতে আপোনালোকে কিছুমান পাৰ্শ্বীয় বাকচ দেখিব। তাত সহজে বুজি নোপোৱা অথবা আগতে নপঢ়া কিছুমান শব্দ অথবা সংজ্ঞাৰ ব্যাখ্যা পঢ়িবলৈ পাব। আপোনালোকৰ নিজৰ চিন্তাবোৰ কাৰ্য্যক্ষেত্ৰত প্ৰয়োগ কৰিব পৰাকৈ অধ্যায়বোৰত কিছুমান অনুশীলনী 'অন্তৰ্ভুক্ত কৰা' হৈছে। পাঠ্য বিষয়বোৰৰ লগতে **'জানি থোৱা ভাল'** শিতানত কিছুমান অতিৰিক্ত কিন্তু প্ৰাসঙ্গিক তথ্য/ধাৰণা অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে। প্ৰতিটো শিতানৰ সামৰণিত **'অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ'** হিচাপে কিছুমান প্ৰশ্ন দেখিব। আপোনালোকে অধ্যয়নৰ অগ্ৰগতি নিজে পৰীক্ষা কৰি চাব পৰাকৈ এই প্ৰশ্নবোৰ দিয়া হৈছে। শিতানটো পঢ়া শেষ হোৱাৰ লগে লগে প্ৰশ্নবোৰৰ উত্তৰ কৰি গ'লে আপোনালোক অধিক উপকৃত হ'ব। আপোনাৰ উত্তৰবোৰ পাছত অধ্যায়ৰ একেবাৰে শেষৰফালে থকা **'অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান'** শিতানত মিলাই চাব পাৰিব। অধ্যায়বোৰৰ শেষত কেইটিমান **'আৰ্হি প্ৰশ্ন'** তুলি দিয়া হৈছে। প্ৰতিটো অধ্যায়ৰ সৈতে জড়িত প্ৰসঙ্গপুথিবোৰৰ নাম দ্বিতীয় খণ্ডৰ সামৰণিত দিয়া হৈছে।